

75 JAAR VRIJHEID

Stichting Broken Wings
'40 - '45
'geeft vrede een gezicht'

MUSEUM
VAASSEN
HISTORIE

Inhoud

- 3. Voorwoord
- 4. De regimenten Huzaren-Motorrijder
- 7. Helden in een vergeefse strijd
- 16. Luchtbescherming in Vaassen
- 20. Werken voor de vijand
- 37. Jodenvervolging in Vaassen en omstreken

Voorwoord

VRIJHEID

In april 2020 herdenken, beleven en vieren wij in de gemeente Epe dat wij al 75 jaar in vrijheid leven. De meeste mensen die de bevrijding hebben meegemaakt leven niet meer, een klein deel kan hier nog over vertellen. En zij kunnen nog steeds de boodschap van vrede doorgeven, doorgeven aan de generaties die na de 2^e Wereldoorlog geboren zijn.

Dat het doorgeven van de boodschap van Vrede belangrijk is kunnen we elke dag lezen in kranten en de beelden zien van de televisie. Om in vrijheid te kunnen leven moet je daar als individu hard aanwerken en het vrije woord en gedachten blijven delen met de wereld om je heen. Dit boekje helpt je daarbij, geniet van je vrijheid en geef de boodschap van vrede door.

Stichting Vaassen Historie

Marion Voetelink

Voorzitter

Stichting Broken Wings

Adrie Pol

Voorzitter

De regimenten Huzaren-Motorrijder

Auteur: Peter Kippers

Toen in de jaren dertig de oorlogsdreiging groter werd realiseerde Nederland zich dat haar leger zeer dringend gemoderniseerd moest worden. Er werden nieuwe wapens besteld waar dat nog kon. Ook werden er nieuwe legeronderdelen samengesteld zoals de eskadrons pantserwagens en de twee regimenten huzaren motorrijder. (RHM) .

Het eerste regiment 1RHM werd in 1939 opgericht in de Harskamp. Het regiment moest gaan bestaan uit twee eskadrons huzaren motorrijder, een mitrailleur eskadron en een sectie pantserafweergeschut. Deze sectie was bewapend met het gloednieuwe 47mm Zwitserse Bohler kanon. Het kanon werd getrokken door Ford of Chevrolet PAG/(pantserafweergeschut) trekkers.

Een peloton huzaren motorrijder bestond uit 36 man en had 13 BMW motorfietsen met zijspan en 7 BMW solo motorfietsen ter beschikking. Dit waren respectievelijk BMW r12 (750cc) en BMW r61 (500cc).

Het beroepspersoneel kwam uit de bestaande regimenten Huzaren. De dienstplichtigen kwamen aanvankelijk, net als bij de bereden huzarenregimenten, van het platteland. Pas later kwam men op het idee om rekruten voor deze moderne gemotoriseerde eenheden te zoeken onder de jongeren die ook elders vandaan kwamen. Jongeren die in ieder geval gevoel hadden voor techniek en bij voorkeur ook ervaring hadden met motorfietsen in plaats van met paarden.

Kort na de oprichting werd het eerste regiment overgeplaatst naar de koning Willem III kaserna in Apeldoorn die op 10 mei 1939 officieel werd geopend. Richtlijnen betreffende de opleiding waren er nog niet.

Veel werd aan eigen inzicht en initiatief overgelaten. De eerste regimentscommandant was luitenant-kolonel Mathon. Deze vertrok naar het 2^e regiment en zijn taak werd overgenomen door luitenant-kolonel Teding van Berkhout. Het 2^e regiment werd gelegerd in Den Bosch.

Huzaar op een BMW motorfiets

10 mei 1940

We beperken ons tot de oorlogshandelingen van het 1^e Regiment omdat de foto's in de tentoonstelling grotendeels ook van dat onderdeel afkomstig zijn.

In april 1940 was het regiment verplaatst naar Wassenaar. Men vreesde een overval op de vliegvelden en op Den Haag. Het regiment werd geplaatst onder bevel van de Vesting Holland. Het had als taak de autowegen van Den Haag / Amsterdam Utrecht en Rotterdam te beveiligen alsmede de beveiliging van de vliegvelden Valkenburg en Ypenburg te waarborgen. Ze werkten hierbij samen met de eskadrons Pantserwagens.

Teding was ervan overtuigd dat de oorlog elk moment kon uitbreken en zijn regiment stond paraat. Iedere nacht was er minstens 1 peloton gevechtsgereed en de overigen lagen gekleed en voorzien van handgranaten en scherpe munitie te slapen.

Op 10 mei werd Nederland aangevallen door het Duitse leger. Het regiment was vanaf 03.15 uur middernacht twee dagen

onafgebroken in gevecht met Duitse luchtlandingstroepen en parachutisten. De gevechten vonden plaats in Wassenaar, Maaldrift, Sassenheim, Haagsche Schouw en bij het vliegveld Ypenburg. Tijdens de laatste oorlogsdagen was het regiment actief rondom Den Haag en in het Haagse Bos.

Het regiment telde op 14 mei 24 gesneuvelden, allen ten gevolge van gevechtsacties. Tien militairen van het regiment waren gesneuveld bij Maaldrift, waar twee dagen lang zwaar gevochten is. Ook Duitse verliezen waren daar aanzienlijk. Als voorbeeld kan dienen het Duitse peloton parachutisten dat uit drie Junkers 52 sprong en landde tussen de Maaldrift en de Haagsche Schouw. Zij hadden het ongeluk dat daar het peloton van kornet (vaandrig) van Delden in opstelling lag. De kornet was een fervent eendenjager en had zijn peloton deze vaardigheid ook geleerd. Van de 35 parachutisten waren er 3 die het overleefden.

Na de capitulatie liet de Regimentscommandant Teding van Berkhout, tegen strikte Duitse orders in, al het materiaal van het regiment op het Malieveld in carré verzamelen. Ongeveer 150 gloednieuwe BMW motorfietsen en 30 auto's werden daar opgesteld met alle wapens en munitie. De standaard (het vaandel) stond in het midden. Van de motoren waren de benzine kranen open gedraaid en onder het zingen van het Wilhelmus ging de brand er in. Een klein stukje van de standaard is afgesneden en wordt bewaard. Uiteindelijk heeft overste Teding deze daad met de dood moeten bekopen want hij is hiervoor gearresteerd en omgekomen in concentratiekamp Natzweiler.

*Malieveld Den Haag:
vernietigd materieel
Huzaren*

Helden in een vergeefse strijd

Onderzoek en interviews: Gerrit Kamphuis Auteur: Silvie Kamphuis (Een boekje open)

De spanningen in Europa liepen op, toen in 1939 de Duitsers na Oostenrijk ook Sudetenland inlijfden. Nederland hoopte net als in de Eerste Wereldoorlog neutraal te kunnen blijven, maar riep eind augustus 1939 een algemene mobilisatie af. 300.000 manschappen werden over het land verspreid en voorbereid op een eventuele aanval. Stellingen werden verstevigd en soldaten getraind. Plotseling ging het snel. Op 1 september 1939 viel Nazi-Duitsland Polen binnen en twee dagen later verklaarden Engeland en Frankrijk de oorlog. Ruim acht maanden later werd het gevreesde werkelijkheid: een Duitse aanval op Nederland.

Op 10 mei 1940 rukten de Duitsers razendsnel op. Troepen bij de grens probeerden de Duitsers zoveel mogelijk te vertragen. Om de oversteek over de IJssel zo moeilijk mogelijk te maken, blies het Nederlandse leger bruggen op. Alles om tijd te winnen om de verdediging van de hoofdlinie in gereedheid te brengen: de Grebbelinie. Zes mannen uit de gemeente Epe maakten de Slag om de Grebbeberg van dichtbij mee.

*Oproep mobilisatie
28-8-1939*

*Verdedigingslijnes Nederland
10-5-1940*

Gerrit Labberton uit Vaassen & Hendrik Kamphuis uit Oene

In de avonduren van 10 mei bereikten de Duitsers de IJssel. De IJssellinie was een verdedigingslinie met 350 kazematten en een voorpostenstelling van de Grebbelinie. De linie was aan het einde van de jaren 30 aangelegd langs de IJssel van Arnhem, via Zutphen, Deventer en Zwolle tot aan het IJsselmeer bij Kampen. De vrienden Gerrit Labberton uit Vaassen en Hendrik Kamphuis uit Oene dienden bij het tweede bataljon van het 43^e regiment Infanterie dat werd gestationeerd aan de IJssellinie in Vorchten. Ze werden belast met de verdediging van het gebied ten oosten van de Gemeente Heerde en Epe.

De staf van hun regiment was ondergebracht in Hotel Rozenhof en later de Marechausseekazerne in Epe. Het 43^e regiment moest de Duitsers zo lang mogelijk tegenhouden bij de IJssel, waarna zij zich terug zouden trekken naar de Grebbelinie.

Hendrik Kamphuis

Gerrit Labberton in Vorchten

Om tien over acht 's avonds waagden ten zuiden van Vorchten op de Kletterstraat in Olst een groep Duitsers de oversteek. In vier vouwboten met ieder zes soldaten bereikten zij de overkant van de IJssel, waar ze een kazemat veroverden. Even was het spannend en 800 inwoners van Oene en 500 inwoners van Welsum werden in allerijl geëvacueerd naar Epe. De aanval was echter van korte duur. Een Nederlandse commandant zei erover: 'De aanval is geheel teniet gedaan door de prikkeldraadversperring, waaraan de vijand lelijk zijn neus geschramd heeft.' De 2e compagnie, deel van hetzelfde 43^e regiment, gesteund door het Pantser Afweer Geschut, had voldoende vuurkracht om de aanval af te slaan. De Duitsers waren verrast en trokken zich terug.

Het Nederlandse leger bood meer tegenstand dan verwacht en het was onmogelijk om de uiterwaarden over te komen. Nog geen anderhalf uur later, om 21.30 uur, rapporteerde een adjudant aan het hoofdkwartier: 'Vijand afgeslagen en deze is weder op de oostelijke oever teruggekeerd met de nodige verliezen.' Een nachtelijke patrouille maakte nog een achtergebleven Duitser krijgsgevangen en het 43e regiment kon tevreden zijn. Ze hadden zelf die nacht geen verliezen geleden.

Overstekende Duitse soldaten in boten

Het optimisme was van korte duur. De volgende ochtend kwam het nieuws dat de Duitsers er bij Westervoort in geslaagd waren de IJssel over te steken. De IJssellinie was doorbroken en de troepen moesten zich terugtrekken via Heerde, Nunspeet en Amersfoort om op 13 mei posities in te nemen op de lijn Zeist-Woudenberg. Tot gevechtshandelingen zou het niet komen voor Gerrit, Hendrik en de andere mannen van het 43e regiment infanterie. Hendrik liet het er echter niet bij zitten. Vrij snel na zijn terugkeer naar Epe eind mei sloot hij zich aan bij de Ondergrondse. Na ruim een jaar bij het verzet vluchtte hij eind 1941 via Frankrijk naar Zwitserland, waarna hij in Amerika terecht kwam. Hij volgde een vliegopleiding, werd overgeplaatst naar Australië en nam deel aan bombardementsvluchten op Japanners voor het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL). Hij zou er rijk voor gedecoreerd worden.

De Slag om de Grebbeberg

Terwijl de Duitse troepen zoveel mogelijk vertraagd werden, waren de dorpen nabij de Grebbelinie geëvacueerd. Inwoners van de gemeenten Veenendaal, Wageningen, Rhenen, Renswoude, Scherpenzeel, Woudenberg en Amersfoort wisten net op tijd weg te komen.

Op 11 mei rond 8.00 uur openden de Duitsers de aanval op het zuidelijkste deel van de Grebbelinie, de Grebbeberg bij Rhenen. Het was de bedoeling geweest om het land voor de Grebbeberg onder water te zetten, maar het gemaal was niet op tijd af. Het was het zwakste deel van de linie en de Duitsers wisten dit. De Nederlandse voorposten werden geraakt door artillerievuur, waarna de Duitse SS Standarte divisie "Der Führer" een infanterieaanval inzette.

Soldaten in de Grebbelinie klaar voor de aanval

Harmen Scholten uit Gortel

Op 12 mei 1940 rond 18.30 uur kreeg de commandant van het 3e bataljon het bevel de Waal over te steken en terug te trekken naar Amerongen, op de Grebbelinie. Het 3e bataljon 24 Regiment Infanterie Jagers, waar Harmen Scholten deel van uitmaakte, had de Maaslinie bewaakt ten westen van Puiflijk en Afferden, tussen de Maas en de Waal.

Op 13 mei om vijf uur 's ochtends moesten ze zich opstellen als reserve van de 4e divisie in het bosgebied Lijster Eng ten westen van Rhenen. Niet veel later barstte het vuur los. De Nederlandse stellingen werden bestookt door Duits artillerievuur en Stuka-luchtaanvallen. Veel mannen kwamen om het leven of raakten gewond en ook Harmen werd geraakt door een scherf. Misschien was het een bommenscherf van een Duitse Stuka, misschien was het een granaatscherf. Ze brachten hem over naar een veldhospitaal in Driebergen, maar het mocht niet baten. Harmen overleed aan zijn verwondingen en werd de volgende dag op 14 mei begraven op de Algemene Begraafplaats van Driebergen.

Gerrit Visser uit Epe

*Gerrit Visser
(staand in het midden)
bij PAG geschut*

Gerrit Visser uit Epe was met zijn eenheid Pantser Afweergeschut (PAG) bij Apeldoorn en Otterlo gepositioneerd om weerstand te bieden aan de Duitse tanks en pantserwagen. Hij was stukscommandant en wachtmeester bij het 6^e eskadron, 4^e Regiment Huzaren. Na de doorbraak van de linie bij Westervoort kreeg hij 11 mei bevel door te trekken naar Leersum en 12 mei naar Rhenen op de Grebbelinie.

Die nacht braken Duitse SS-troepen door de stoplijn bij het dierenpark en verschansten zich aan de oostkant van het spoorwegviaduct. Visser en zijn PAG-eenheid moesten de volgende ochtend naar het viaduct en kregen toestemming om het vuur te openen. Visser had in al die dagen nog geen schot gelost, maar hij bestookte de vijandelijke posities met brisantgranaten. Het gevecht barstte los en er vielen gewonden aan beide zijdes. Het was een absolute chaos, de communicatielijnen waren slecht en het was nauwelijks te onderscheiden wie vriend of vijand was. Visser pakte een karabijn op en vuurde een paar schoten, tot hij zag hoe een Nederlandse korporaal achter een mitrailleur getroffen werd door Duits vuur. Samen met twee andere soldaten trok hij de gewonde man uit de vuurlinie.

Ze waren inmiddels omsingeld door Duitse troepen en ze hadden geen schijn van kans. De mannen lieten hun Böhler 4.7 cm Pantserafweergeschut achter en wisten te ontkomen op de fiets. Visser bereikte veilig gebied, waar hij hoorde dat Nederland had gecapituleerd.

Later in de oorlog sloot Visser zich aan bij het verzet en voor zijn heldhaftige daad op 13 mei ontvingen hij en de twee andere soldaten in 1947 uit handen van prins Bernhard het Bronzen Kruis, voor “moedig of beleidvol” optreden tegenover de vijand.

Willem ten Hoven uit Vaassen

Ook Willem ten Hoven uit Vaassen, van het 8^e regiment infanterie vocht voor zijn leven in de chaos op de Grebbeberg, tot kogels van de SS zich in zijn rechterlong en rechter ringvinger boorden. Hij bloedde hevig en drukte een stapel brieven van het thuisfront, die hij bij zich had gedragen in de strijd, tegen zijn wond. Er was niets dat hij verder kon doen.

De Duitsers vonden hem tussen zijn gesneuvelde kameraden en brachten hem naar Arnhem, waar het Diakonessenziekenhuis en het Elisabeth ziekenhuis waren gevorderd en ingericht als Kriegslazarett. De brieven hadden misschien wel zijn leven gered.

Toen het bericht de familie Ten Hoven bereikte, wilden zij direct naar Arnhem komen. Reizen met het openbaar vervoer was onmogelijk, dus leende vader Ten Hoven een tandem van fietsenmaker Kempes in Vaassen. Willem was in goede handen in het Kriegslazarett en zijn oorlogswonden heelden goed.

Ruim twee maanden later, op 27 juli 1940 werd hij ontslagen uit het ziekenhuis. Hij mocht naar huis en werd warm onthaald met bloemen door leden van wielervereniging “De Adelaar”, waar hij lid van was. Hij sloot zich later in de oorlog aan bij het verzet en meldde zich na de oorlog aan als oorlogsvrijwilliger. Ook zocht hij de Duitse verpleegster op die hem verzorgd had in het Kriegslazarett

*Willem ten Hoven verwelkomt door wielervereniging
“De Adelaar” Apeldoorn*

In 1950 kreeg hij het “oorlogsherinneringskruis met de gespen” voor bijzondere krijgsverrichtingen in mei 1940.

Johan Stegeman uit Zuuk

De 35-jarige Johan Stegeman uit Zuuk had minder geluk. Zijn eenheid, het 1e bataljon 20^e Regiment Infanterie kwam op 13 mei 1940 in gevecht met de Duitsers aan de noordkant van de Grebbeberg, ten zuidoosten van het dorp Achterberg. Hij zou zijn vrouw en kinderen van twee en drie jaar nooit meer zien.

Johan sneuvelde en werd begraven in een veldgraf naast Hotel Bergzicht aan de Cuneraweg in Prattenburg.

Hij werd op 3 juni 1940 herbegraven op de Grebbeberg.

Johan Stegeman

Hendrik-Jan de Jong uit Epe

Johan was niet de enige Epenaar in zijn bataljon die die dag sneuvelde. Ook de 22-jarige Hendrik-Jan de Jong sneuvelde aan de noordkant van de Grebbeberg. Boeren brachten hem met paard en wagen op last van de Duitsers op 17 mei vanuit Achterberg vanaf de hoek met de Cuneraweg over naar de begraafplaats op de Grebbeberg.

Taai verzet, met zware verliezen

De Nederlandse verdediging wist de Duitse aanval drie dagen te weerstaan. Ondanks zware verliezen, bood het leger taai verzet op de Grebbeberg. Maar liefst 426 Nederlanders sneuvelden in de Slag om de Grebbeberg en een onbekend aantal raakten gewond. Aan Duitse zijde waren de verliezen, met ongeveer 200 gesneuvelden, eveneens groot. Opvallend was dat het aantal Duitse gewonden relatief groot was. Velen stellen dat dit te wijten was aan het type munitie van het Nederlands leger.

Elk tijdperk heeft duizenden helden die in geen enkel geschiedenisboek staan vermeld, maar Gerrit Labberton, Hendrik Kamphuis, Harmen Scholten, Gerrit Visser, Willem ten Hoven, John Stegeman en Hendrik-Jan de Jong en misschien anderen die we nu nog vergeten verdienen een plek in het Eper geheugen.

Geraadpleegde bronnen

Website: www.grebbeberg.nl

Streekarchief Hattem-Epe-Heerde

Nederland Instituut voor Militaire Historie, Gevechtsverslagen en rapporten mei 1940

Penders, A.F.J., De krijgsverrichtingen ten oosten van de IJssel en in de IJssellinie, mei 1940 (Den Haag 1952).

Familie ten Hoven, Apeldoorn

Familie Labberton, Vaassen

Educatief Centrum Grebbelinie Woudenberg, de heer C.Sangers

Familie Stegeman, Epe

Luchtbescherming in Vaassen

Auteur: Gerrit Kamphuis

De luchtbeschermingsdienst moest maatregelen nemen om de burgers te beschermen tegen luchtaanvallen. Er werd door het ministerie van Binnenlandse Zaken een aantal gedragsregels opgesteld. Eén van die maatregelen was het luchtalarm: bij nadering van vijandelijke vliegtuigen begonnen sirenes te loeien. In 1938 werden in Nederland de eerste verduisteringsoefeningen gehouden. Na de Duitse inval in Polen, september 1939, werden in de steden schuilkelders gebouwd, en kwam rondom de steden luchtdoelgeschut te staan.

VAASSEN. Als onderdeel voor de geheele gemeente Epe had Maandag j.l. van 8¼ uur tot 10 uur n.m. te Vaassen een verduisteringsoefening plaats.

In deze oefening werden tevens de verschillende onderdeelen der luchtbescherming te Vaassen ingeschakeld, zoodat we de brandweer, de opruimingsploeg, den gasdienst, den verplegingsdienst en de politie goed werk zagen verrichten. Over het algemeen kan gezegd worden, dat de Vaassensche burgerij haar woningen en bedrijven goed had verduisterd. Eenige waarschuwingen moesten wel gegeven worden, doch de algemeenen indruk was, dat de bevolking de oefening begrijpt en met ernst aan het welslagen heeft medegewerkt. Opgemerkt dient te worden, dat de door het dorp passeerende auto's in het algemeen nog te veel licht voerden.

Artikel uit Nieuws en Advertentieblad van 24 november 1939

Luchtbeschermingsdienst

In 1939 werd officieel de Luchtbeschermingsdienst (LBD) opgericht, een organisatie waarvan het personeel uit vrijwilligers bestond; tijdens de bezetting werd het personeel uitgebreid met ambtenaren. De LBD had tot taak de burgerbevolking te wijzen op de gevaren van luchtaanvallen, en op de maatregelen die de burgers zelf konden nemen om de risico's te beperken.

Verduistering

Een belangrijke taak van de dienst werd na mei 1940 het controleren van de verplichte verduistering. Waar een bombardement had plaatsgevonden konden LBD-leden eerste hulp bieden en assisteren bij het blussen van branden. In de bezettingstijd gingen de LBD'ers 's nachts de straat op om te controleren of de burgers zich aan de verduisteringsvoorschriften hielden. Steden en dorpen moesten helemaal donker zijn, om te voorkomen dat ze als herkenningspunten voor geallieerde vliegtuigen zouden dienen.

Eerste hulp

Na een luchtaanval moest de LBD eerste hulp bieden; men beschikte over EHBO-kisten, brandslangen, helmen, gasmaskers en herkenningstekens (een metalen plaatje met daarop de letters LB, dat met riempjes op de bovenarm kon worden bevestigd).

Voor verzetsmensen bleek het handig om lid te zijn van de Luchtbeschermingsdienst. Het lidmaatschap bracht met zich mee dat je 's nachts de straat op kon, wat bijna aan alle andere burgers verboden was.

Naar aanleiding van Anjerdag, 29 juni 1940, werden in juli 1940 alle joodse leden uit de LBD gezet. Eerder al hadden joodse LBD-leden te horen gekregen dat ze 'niet meer hoefden te komen'. In een speciaal formulier hadden de LBD-leden in juni moeten opgeven of ze al of niet joods waren. Bijna alle betrokkenen vulden die eerste 'ariërverklaring' in. De Amsterdamse dominee dr. J. Eykman was een van de weinigen weigeraars.

De afdeling Vaassen van de Ned. Vereeniging voor Luchtbescherming bestond net voor de oorlog uit voorzitter R. Westman, secretaris N. Mulder ten Kate, penningmeester J. Berkhoff, leden G. Horstman, E.J. Eggink en J.W. Nijdeken.

Gedurende de oorlog werd de dienst uitgebreid met o.a. dokter Schermers, van Vemde, Timmer, Rijken, Labberton en Kamphuis. Hoofd van de luchtbeschermingsdienst in de gemeente Epe was de heer Zijlstra.

Kamphuis (ordedienst) en van Vemde (brandweer) 1944

Uitkijkpost op de openbare school

De eerste uitkijkpost in Vaassen was gevestigd op Daams' molen (destijds zonder wieken) Deze uitkijkpost voldeed echter niet aan de eisen; je kon er bij gevaar niet snel genoeg van af komen en er was geen ruimte om op het dak te lopen. Dus werd er een andere locatie gezocht en gevonden. De uitkijkpost werd gevestigd op het dak van de Dorpschool aan de Dorpsstraat in Vaassen.

Daams' molen Vaassen

Openbare lagere school Vaassen

Anna Rijken schreef in haar dagboek nog een aardige anekdote hierover:

Vader heeft daar ook wel eens wacht moeten zitten samen met dokter Schermers. De dokter had een kistje sigaren bij zich. Vader mocht er iedere keer één van opsteken. De dokter had de hele tijd rekeningen zitten schrijven daar had hij anders geen tijd voor had hij gezegd.

Anna Rijken was de dochter van Jacobus Rijken, lid van de Luchtbescherming.

Tot het einde van de oorlog is de uitkijkpost hier gevestigd geweest.

In de loop van de oorlog sloten Westman en Labberton zich aan bij het verzet.

Geraadpleegde bronnen

www.verzetsmuseum.org

Archief Frans Schumacher, Vaassen

Streekarchief Hattem-Epe-Heerde

Familiearchief Labberton, Vaassen

Werken voor de vijand

Onderzoek en interviews: Gerrit Kamphuis Auteur: Silvie Kamphuis (Een boekje open)

De familie Labberton was een normale familie als veel andere families in Vaassen. Hardwerkend, sportief en betrokken bij de gemeenschap. Ze woonden op misschien wel een van de meest idyllische plekken van het dorp, in het koetshuis bij kasteel Cannenburch. Vader Hein was beheerder op het kasteel, dat eigendom was van de familie Cleve uit Berlijn. Hein was getrouwd met Gerritje en samen hadden ze zes kinderen: Dirk, Jan Gerrit, Hendrik Leendert, Theo, Gerrit en Joop. Theo werd als eerste opgeroepen door de Duitsers in maart 1943. Het zou een ondenkbaar gruwelijke periode worden, waar hij de opvolgende decennia in alle toonaarden over zou zwijgen.

Foto familie Labberton

*Op de foto: links naar rechts staand: Jan Gerrit *1913, Hendrik Leendert * 1914, Theo * 1916, Dirk * 1910; zittend: Gerrit * 1919, Moeder Gerritje Labberton van Huffelen * 1886, Vader Hendrik Leendert Labberton * 1867, Johannes * 1924 en de hond Cora*

Duitse leger in de verdediging

Aanvankelijk had Nazi-Duitsland grote successen behaald, maar in 1942 boden de Sovjets steeds meer tegenstand. Ze wonnen de Slag om Stalingrad en versloegen de Duitsers in de Slag om Koersk, de grootste tankslag van de Tweede Wereldoorlog. Voor het eerst sinds de oorlog moest het Duitse leger in de verdediging.

Aan het oostfront waren steeds meer mensen en materieel nodig. Veel krijgsgevangenen werkten als dwangarbeider in de Duitse industrie en ook Nederlandse uitkeringsgerechtigden waren al sinds 1940 verplicht om in Duitsland te werken. Het was echter niet genoeg.

Duitse propaganda affiche voor werken in Duitsland

Arbeitseinsatz in Nederland

In april 1943 kondigden de Duitsers aan dat 300.000 Nederlandse militairen zich opnieuw in krijgsgevangenschap moesten begeven om in Duitsland aan het werk te gaan. Dit lieten de Nederlanders niet zomaar gebeuren. Spontaan braken overal proteststakingen uit, maar de bezetter drukte deze gewelddadig de kop in. Het was duidelijk hoe Nederland over de Duitsers dacht, maar als ze niet goedschiks gehoorzaamden, dan maar kwaadschiks.

Alle mannelijke ingezetenen tussen de zeventien en veertig jaar moesten zich melden bij het Gewestelijk Arbeidsbureau. Om ervoor te zorgen dat niemand zich onttrok aan deze verplichting, moest de gemeente lijsten aanleveren met namen van mannen, die voor de Arbeitseinsatz in aanmerking kwamen. Je kon ontheffing krijgen, als je bijvoorbeeld in de gezondheidszorg, voedselvoorziening of voor Duitsland belangrijke industrie werkte.

GEMEENTE E F E .

Blad no. 2.

OPGAVE VAN ARBEIDSDIENSTPLICHTIGEN LICHTING 1943.

Vrij- nummer	1. GESLACHTSNAAM 2. VOORNAMEN	1. Geboortedatum 2. Geboorteplaats	1. Burger- lijke staat 2. Nationali- teit	1. Huisnum- mer 2. Werkelijke verblijfplaats	1. Voornaam Vader 2. Geboortedatum 3. Voornaam Moeder	Opmerkingen
1	2	3	4	5	6	7
13.	1. Kleefkens. 2. Willem.	17-11-1904	1. O. 2. Ned.	1. Epe, vissal A. 115 I. 2. Idem.	1. Antonius Petrus. 2a. Tiesman, Geatruida Summa.	Op 17 okt 1943 gehele naam R. den
14.	1. Labberton 2. Johannes.	17-11-1904	1. O. 2. Epe.	1. Vanman G. 121. 2. Idem.	1. Hendrik Leen- dard. 2a. van Ruffelen 3a. Gerritje.	
15.	1. van den Boschart 2. Teunis Johannes.	18-11-1904	1. O. 2. Epe.	1. Vanman, Kerkon- kamp H. 226 I. 2. Idem.	1. Johan Herman. 2a. Hofmeijer 3a. Johanna.	
16.	1. Steenroort 2. Gerrit Jan.	20-11-1904	1. O. 2. Epe.	1. Gans, Boschhoek K. 222.	1. Jan. 2a. Pals 3a. Gerritje.	Op 19 okt 1943 gehele naam van Steenroort J. B. E.

Lijst met namen t.b.v. Arbeitseinsatz

Kreeg je geen ontheffing, dan was je de pineut. Meldde je je niet aan, dan kreeg je geen voedsel- en kledingbonnen meer, werd je familie bedreigd of werd je opgepakt en naar het gevreesde erzehungslager (kamp) Erica bij Ommen of Kamp Amersfoort afgevoerd. In een laatste poging de Arbeitseinsatz te ontvluchten, doken vele mannen onder bij familie, bekenden of met hulp van het verzet bij anderen.

Oneindig veel bombardementen

Theo Labberton werd tewerkgesteld bij Braun Angott Industrie-Ofenbau in Hagen-Haspe in het Ruhrgebied. Theo was een vakman van huis uit en werd aan het werk gezet als schilder. Al gauw was hij niet alleen voor de fabriek waardevol. Kaminsky, de